

בנישאות הרב
חיים קאהן
שליט"א

מעשה שהיה

מצות ומעות

כשעבר אליהו בסמוך לפתח הסופר מרקט (Supermarket) הגדול הסמוך לביתו, הוא הבחין בפועלים שפורקים חבילות של מצות מן המשאית (Truck). הוא נזכר באחת שהוא עדיין לא הזמין מצות לביתו לחג הפסח הקרב ובא, בקרוב כבר לא ימצא מצות שיענו על דרישותיו המחמירות בהלכה. אלה אוזלות מהר מן המדפים.

אני ממחרת כעת לדרכי - שח לבעל החנות - האם אני יכול לשלם כעת על המצות ולקחתם לביתי כשאחזור מעבודתי? - בשמחה! אני אניח עבורך בצד את המצות. רק תזכור לבוא עוד היום לאסוף את המצות לביתך - דברי בעל החנות. בעל החנות שם את המצות בצד, אליהו שילם את מחיר המצות והפליג לדרכו. כששב בשעת ערב מאוחרת הוא סר לחנות לקחת את המצות.

מעניין היכן הם החזיקו את המצות בעבורי במשך היום - הרהר לעצמו כשראה את פני החנות, המקום שבדרך כלל עומדים ארגזי המצות, ריק מכל. - שכחתי ממך לגמרי מכרתי את הארגזים שיעודו בעבורך - התנצל בעל החנות - קח בחזרה את הכסף ותנסה למצוא מצות כאלה במקום אחר. אני כבר לא אקבל מחבורה זו מצות לפני החג...

מה הפירוש שכחת? אני שילמתי כבר על המצות. היכן הם כעת? - התקומם אליהו. - מכרתי את כולן. אין לי אחרות - ענה לו בעל החנות בקוצר רוח בדרכו לפנות לעסוקיו הרבים - זה ערב חג אין לי זמן כעת להתווכח אתך...

בעצם לקחת מצות שלי ונתת אותן למישהו אחר! זהו 'גזל', פשוטו כמשמעו! אחד מהלקוחות שקנה אצלך יאכל מצות שאינן שלו (עייני פסחים דף ל"ח ע"א ושלחן ערוך - אורח חיים, סימן תנ"ד סעיף ד').

תירגע! המצות לא היו עדיין שלך. אתה המשך בעמ' הבא

גליון שבועי

משא ומתן

יו"ל ע"י בית הוראה עץ חיים
פרשת מצורע - גליון נ"ז

פסקי דינים

דיני דינינים (ג) - פשרה (ב)

הרב חיים קאהן שליט"א

מצוה ואף חיוב שהדיינים יציעו לבעלי הדין לקבל את מרות הדיינים להטיל פשרה ביניהם.¹

קבלת קנין

הדיין אינו רשאי לפסוק פשרה עד שבעלי הדין יקבלו את סמכותו לכן באחד מדרכי הקנין או יחתמו על שטר בירורין שמפרש זאת,² ונכון שאם בעלי הדין קבלו ביניהם בשטר להתפשר, יפרטו את שמות הדיינים.³ לעומת זאת, דנו הפוסקים האם בזמנינו בעל דין המסרב לקבל את סמכות הבית דין אף לפשרה נדון כמסרב.⁴

פשרה לפני או לאחר הודעת הפסק דין

מאחר שנוח לבעלי הדין שהדיין יפסוק הפשרה, כתבו הפוסקים שאפילו אם לא קבלו את מרות הדיין לפשרה ונדע להם היאך הדין נוטה, מותר לדיין לבקש מבעלי הדין הסמכות לפשר כל עוד לא הודיע להם את הפסקה,⁵ ויש שכתבו שבזה נכון להחמיר לא להטיל את הפשרה, שאילו ידע הבעל דין היאך הדין נוטה לא היה מסכים שיטילו פשרה ונראית הסכמתו למחול כמחילה בטעות, אלא ישדל את בעלי הדין להסכים לפשרה מרצונם הטוב,⁶ ויש שכתבו שבדרך שכנוע נוהגים לפשר אפילו לאחר שהודיעו את הפסק דין.⁷

כתבו הפוסקים שלמנוע חיוב שבועה מותר להטיל פשרה אפילו לאחר אמירת הפסק דין.⁸ ועוד כתבו שמותר לבית דין או אפטרופוס על נכסי יתומים לוותר ממזמן שלהם כדי להשיקט מריבות.⁹

כשאי אפשר לברר הדין

דיין שנזקק לפסוק חיוב לגמור ולפסוק את הדין.¹⁰ חיוב זה נאמר אף אם אי אפשר לו לברר את ההלכה או את המציאות כמתכונתה ומכיר שיש חשש רמאות בדברי הנתבע, ואזי חייב להוציא פסק דין למען השלום.¹¹ לפיכך, או ישתדל שבעלי הדין יעשו ביניהם פשרה,¹² או יפשר לפי הבנתו.¹³ אבל אם רואה הדיין שיש צד רמאות מצד התובע יסלק עצמו מהדין.¹⁴

כתב המחבר¹⁵ מי שתובעים אותו ממון שהוא מוחזק בו אסור לבקש צדדים להשמט כדי שיתרצה הלה לעשות עמו פשרה וימחול לו על השאר, והוסף הרמ"א, ואם עבר ועשה אינו יוצא ידי שמים עד שיתן לו את שלו.¹⁶

1 ראה גליון פרשת תוריע תשע"ד, הן מהמבואר בסי' י"ב סעיף ב' שמצוה לבצוע והן ממה שכתב שם סעיף כ' שהדיין צריך להתרחק בכל היכולת לדון דין תורה. 2 סימן י"ב סעיף ז' ורמ"א שם, ע"ע שם ובסמ"ע ס"ק י"ט, וכ' שהנתבע צריך להקנות החפץ, ואם הטענה על מעות שא"א להקנות בחליפין צריך לשעבד א"ע ולהתחייב לו, אבל התובע מהני קנין סתם למחול, והט"ו ס' ר"ג כתב שאף זה הוא קנין אתו וצריך שייאמר שמוחל עד הסכום שייאמרו הפשרנים ובפתי"ש סקי"ג שהסכימו האחרונים לדבריו, וע"ע ערוך השולחן ס"ז, אכן בשו"ת בית שלמה חו"מ סי' ה' כתב דאף אם לא פירטו בשטר בירורין כל הקנינים מהני דודאי נתכוונו באופן המועיל, וע"י שו"ת דברי מלכאל ח"ג סי' קמ"א, ובשו"ת זקן אהרן ח"ב סי' קכ"ה אם בכתבו בשטר בירורין שונעשה באופן המועיל ודאי מהני, ועייני בשו"ת מהרש"ם ח"ה סי' מ"ה דאם השטר מועיל מדינא דמלכותא הו"ל קנין מדין סיוטמא, וכן אם כתבו בלשון אודיאת אין לחוש למה שכתבו הנתיבות חידושים סקי"ב וערוה"ש ס"ו דלא מהני התחייבות בשטר בירורין בלי קנין סודר כיון שההתחייבות תלוי בתנאי. 3 עייני נתיבות ס"ק ד' שצריך לפרט שמות הדיינים, אא"כ באו לפניהם, ובפתי"ש ס"ק ט' הביא משו"ת בגדי ישע ס"ו ס' ב' שהעלה זאת בצ"ע דלא משמע כן מדברי הפוסקים. 4 עייני שו"ת צין אליעזר חלק ח' סי' מ"מ פרק ח' דכיון שנהוג לקבל קנין על פשרה כופין על כך ק"ו ממה שכתב בחי' רע"א סי' ג' סעי' א' מהמרש"ן דבמקום שדנים לפי מנהג הסוחרים כופין על כך. ויש להוסיף שהדין הואידא שנתמעתה החכמה ואין אנו בקיאים להכריע קשה להוציא הדין לאמתו וכדכתב המחבר סעיף כ' שהדיין צריך להתרחק בכל היכולת לדון דין תורה, וזה ממילא בכלל שכתב המחבר סעיף ה' משו"ת הרא"ש כלל ק"ו להקנות הערה 10, ועוד ז"ל דכה"ג כופין על לפנים משורת הדין, ועד ז"ל מוכח ממה שכתב בשו"ת מהרש"ם חלק ה' סימן כ"ה באה"ד, לדון על קאמפראמיס שנעשה בלי קנין המועיל דמהני ע"פ הקצות ס' רנ"ט שהעלה שם הדד"מ מנהג שלפנים משורת הדין כופין עליו. 5 סי' י"ב סעיף י"ב וש"ך ס"ק ד'. 6 ב"ח ס"ק ג' כדעת התוס'. 7 ע"פ השלטי' גבורים שזו מצוה גדולה והבאת שלום, אבל הבי"ח ס"ק ד' כתב שרק לאיש אחר מותר לפייס ולשדל. אכן הנתיבות ס' א' פירש דברי הש"ך שהאיסור הוא רק אם הדיינים מטילים הפשרה כפי דעתם כיון שכבר ידוע לבע"ז שהוא זכאי נראה כהטיית פשרה אבל אין איסור אם מסכימים בעצמם, ובכנה"ג הגה"ט ז' פסק שמהנינו כש"ג ולא כב"ח. ועברך ש"י הוכיח משו"ת הרשב"א (שהוא המקור שרק אחר יכול לפשר) שאם הדיינים אומרים בעצמם שמשדלים הפשרה מפני שבע"ד האחר הוא איש אלם מותר להם לפשר לכו"ע. 8 עייני שו"ך ס"ק ז' שבוה לא נחלקו הפוסקים ולא כ"ח שכתב שלפי תוס' אינו יכול לעשות פשרה, ועייני באולם המשפט שדברי הש"ך נכונים דהא מה שמפשרים על השבועה היא מילתא אחרית, כלומר דבוה לא שייך לומר שנראה כמו כמחילה בטעות, דהא הבי"ד בעצמם אומרים שצריך שבועה לברר האמת. ובשו"ת שבות יעקב חלק ב' סי' קמ"ה וחלק ג' סי' קפ"ב כתב דאם הדיין צריך לפשר על שבועה בגלל איזה אומדנא יוריד שליש, וכתב בשו"ת דברי מלכאל חלק ב' סימן קל"ג דזה אפילו בלי הסכמת הבעל דין, עייני פתחי תשובה אה"ע סימן צ"ו ס"ק ג' שצייני לשו"ת דרכי נועם אה"ע סי' כ"ה דהיא דאין כאן מוחזק ראוי והגון לעשות כעין פשרה עיי"ש, ומשמע דאין להוציא מהמוחזק (וכן הוא בשו"ת מהרש"ם חלק ג' סימן רפ"ג 'ובכל כה"ג רשאי הדיין לפסוק דין כעין פשרה גם שלא מרצון הצדדים כמ"ש בחו"מ סי' י"ב ס"ה, וצ"ע. 9 סי' י"ב סעיף ג' ד', ובפתי"ש ס"ק ז' משו"ת חת"ס חו"מ ק"ב, ועיי"ש ממה שכתב משו"ת חכם צבי סי' ג', ומשמע לכאורה דווקא בי"ד. 10 עייני רמב"ם סה"מ מ"ע קע"ו. 11 סי' י"ב סעיף ה' ע"פ שו"ת הרא"ש כלל ק"ו שכתב שדיין צריך לגמור להשלים הדין כדי להטיל שלום בעולם הדיין חייב להוציא פסק. 12 עייני גר"א סימן ט"ו ס"ק ב"ד ע"פ תוס' ב"מ מ"ב ב' ד"ה בול. 13 וכתב שם דיפשרו אפילו בשו"ת דדייני, ובסמ"ע ס"ק י"ב הוכיח דזה אפילו בע"כ של בעלי הדין. 14 אורים סקי"ז, חידושים סקי"ז כמבואר בסימן ט"ו ס"ה ז', ועייני פתי"ש ס"ק ה'.

קו ההלכה

מציאה במונית

נסעתי במונית (Taxi) ומצאתי שטר של \$100 במושב הנוסעים האחורי.

שאלה: האם אני יכול לקחת זאת לעצמי, או שעלי לתת זאת לנהג - בעל הרכב, או בכלל עלי להכריז?

תשובה: לגבי המאבד, לכאורה כלל שנינו 'אדם עשוי למשמש בכיסו כל שעה' וודאי שכבר נודע לו שנפל ממנו, ומכיון ואין בו סימן נתיימש (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן רס"ב סעיף ג'). אך עדיין יש לדון מצד הנהג. שמא קנה זאת הנהג משום 'חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו' (סימן ר' סעיף ג'). לגבי הדיון אם רכב נחשב כחצר המהלכת - עיין פתחי חושן - קניינים, פרק ח' הערה ס"ג).

בפשטות יש להשוות זאת לדין המוצא מעות בחנות (סימן ר"ס סעיף ה'). אם המעות נמצאו במקום שעומדים הלקוחות, זכה בו המוצא. אחת הסיבות לכך דלא אמרינן התם דחצירו של בעל החנות תקנה בעבורו, כיון דהוי חצר שאינה משתמרת, שדריסת רגל הרבים שם, ואינה קונה (ש"ך סימן ר"ס סקי"ח). לפי זה גם אבידה במונית שייכת למוצא ולא לבעל הרכב.

סיבה נוספת שבעל המונית לא זכה במעות, כיון שהגיע לרשותו עוד לפני יאוש הבעלים (באיסורא אתי לידיה) ואינו יכול שוב לקנות זאת מאחר ונתחייב כבר בהשבה (ש"ך סימן רס"ב סק"א וסימן רס"ח סק"א).

גם כיון שהנהג אינו עתיד למצוא זאת, אין חצירו קונה לו בכה"ג. כדין אבידה בפונדק שלא זכה בה בעל הפונדק כיון שתמיד משכירו לאחרים ואינו עתיד למצוא (עיין קצות סימן ר' סק"א).

אך ודאי שאם ישנו סימן על השטר, שחייב המוצא להכריז על מציאתו. עליו להודיע לחברת המוניות שמצא זאת למקרה שהמאבד יתקשר לחפש זאת.

מעשה שהיה

המשך מעמ' 1

רק שילמת עליהן אך לא לקחת אותן עדיין. מכרתי את המצות שהיו שלי! אני מבקש סליחה על הטעות שקרתה ותו לא מידי.

אליהו עזב את החנות בדאגה ופנה לביתו. בתפילת מעריב בבית הכנסת הוא פגש את הדיין, ר' פסח. הוא החליט שיגש אליו לברר הצדק עם מי. - כיצד יכול בעל החנות למכור את המצות שכבר שילמתי בעבורן? - הרצה את טענתו בפני ר' פסח.

- נחלקו אמוראים האם כסף, מעות, קונות מן התורה (בבא מציעא דף מ"ז ע"ב). להלכה נפסק 'מעות קונות דבר תורה' אלא שחכמים ביטלו את קניינו (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן קצ"ח סעיף א'). הסיבה לכך היא 'גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעליה' (שם ושם סעיף ה'). מאחר והלקוח כבר שילם וקנה את המקח, אם תפול שריפה בביתו של המוכר, הוא לא ימהר להציל את סחורתו של הלקוח. כי הרי בלאו הכי הוא אינו מפסיד בכך מאומה. את כספו הוא כבר קיבל והסחורה של הלקוח היא.

על כן תקנו חכמים שבמעות בלבד אינו קונה, והסחורה נותרה עדיין ברשות הבעלים כל זמן שלא באה ליד הלקוח.

- זאת אומרת, המצות היו עדיין רכושו של בעל החנות כפי שהוא טען?

- יש מקום לומר שבנידון דין העמידו חכמים את דבריהם על דין תורה ומעות קונות. הרמ"א (סימן קצ"ט סעיף ג') מביא את דברי מהרי"ל שמי שקונה יין לקידוש, קנו לו מעותיו אף בלא משיכה והגבהה. לפי דברי הרמ"א הללו הוא הדין לכל מצוה שמעות קונות ולא העמידו חכמים דבריהם במקום זה.

האחרונים הקשו על דברי הרמ"א משיטת חכמים בעירובין (דף פ"א ע"א) שמעותיו של אדם אינם קונות לו פת לעירובין ואינו קונה אותה אלא במשיכה. בגמרא (שם ע"ב) מבואר בהדיא דאינו קונה במעות משום שחכמים ביטלו את קנין המעות (מגן אברהם אורח חיים סימן שס"ט סק"א שהניח בצ"ע).

יש שתירצו, שדברי חכמים בעירובין נוסבו דוקא על עירובי חצרות שאינם מצוה כל כך (תוספת שבת שם סק"א הובאו דברי בפרי מגדים שם ועיין בהגהת נתיב חיים מש"כ לתרץ). לפי שיטה זו בנידון דידן, מצות מצוה, לכאורה שייכים דברי הרמ"א (ועיין עוד בבית יצחק - אורח חיים, סימן ק"ז שגם לפירושו אין סתירה על דברי מהרי"ל מסוגיא דעירובין). אמנם, הגאון רבי עקיבא איגר בהגהותיו על השלחן ערוך (שם חושן משפט) הביא מדברי הרמב"ם (פ"ו מעירובין ה"כ) מוכח שהבין את דברי חכמים על עירובי תחומין שהוא מדאורייתא ומ"מ פוסק כחכמים שמעות אינם קונות, א"כ מוכח שחולק על המהרי"ל. לפי"ז גם בנידון"ד יכול המוכר לומר 'קים לי' כשיטת הרמב"ם ואין כאן מקח (ועיין עוד בהגר"א שם סק"ו).

(כל הנ"ל אמור אם המצות היו מיועדות ללילה הראשון שחייבים בו במצה. בשאר הלילות, אף לפי שיטת הגר"א שמקיים מצוה באכילת מצות אף שאין זו חובה (עיין משנה ברורה סימן תע"ה סקמ"ה), יש לדון אם גם במצוה שאינה חיובית שייכים דברי הרמ"א וצ"ב).

- לפי דברי רבי עקיבא איגר, יכול הלקוח שלקח את המצות שיועדו עבורי לצאת בהם ידי חובת מצה בלילה ראשון? זה נחשב 'לכם'?

- יש מי שכתב שאף ד'קים לי' מועיל לענין ממונות, אך מכל מקום אינו נחשב 'לכם' (ארצות החיים - אורח חיים סימן י"א, אר"י סק"ט). על כן מוטב שתסלק את עצמך מכל תביעה, כדי שאותו יהודי שקנה מצות אלו ולא יודע דבר מטענותיך, לא ילקה במצוותו.

תודתנו נתונה לבעלי העסקים על השתתפותם בהפצת הגליון

Gutman's
Insurance Brokerage
1066 East 2nd Street ■ Brooklyn NY 11230
Tel. 718-377-7177

לקבל את הגליון באימייל שלחו ל mm@businesshalacha.com

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, שטרות, ריבית, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט, או לכל ענין הקשור לגליון אפשר להתקשר:
E: ask@businesshalacha.com P: 877 845 8455 / 718 233 3845